

بررسی عملکرد و نقش صنایع کوچک در صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا

علینقی اعرابی^۱

چکیده

نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا یکی از بخش‌های کلیدی اقتصاد این منطقه است که با بیش از ۲۰۰۰۰۰ بنگاه اقتصادی و ۱/۳ میلیون نیروی کار، دومین صادرکننده بزرگ نساجی و پوشاک در جهان محسوب می‌شود. با این حال، این صنعت با چالش‌های متعددی از جمله افزایش هزینه‌های تولید، وابستگی به واردات، رقابت با تولیدکنندگان آسیایی و استانداردهای سخت‌گیرانه زیست‌محیطی مواجه است.

در سال‌های اخیر، نوآوری‌هایی مانند دیجیتالی‌سازی، توسعه منسوجات هوشمند و استفاده از فناوریهای نوین مانند نانوفناوری و زیست‌شناسی سنتزی به عنوان راهکارهایی برای مقابله با این چالش‌ها مورد توجه قرار گرفته‌اند. در این مقاله، نقش صنایع کوچک در صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا، روندهای نوظهور، چالش‌های پیش رو و مقایسه‌ای با وضعیت صنعت نساجی ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- مقدمه

اتحادیه اروپا متشکل از ۲۷ کشور اروپایی است که در قالب یک اتحادیه در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی فعالیت می‌کند.

مقر این اتحادیه در بروکسل، پایتخت بلژیک قرار دارد. صنعت نساجی و پوشاک از بخش‌های کلیدی اقتصاد این اتحادیه به شمار می‌رود.

این صنعت در سال ۲۰۲۳ با حدود ۲۰۰۰۰۰ بنگاه اقتصادی بزرگ و کوچک و ۱/۳ میلیون شاغل، گردش مالی ۱۷۰ میلیارد یورویی ایجاد کرده است.

این اتحادیه دومین صادرکننده جهانی صنعت نساجی و پوشاک محسوب می‌شود. سه کشور ایتالیا، آلمان و فرانسه مهمترین صادرکنندگان پوشاک در این اتحادیه هستند. با این حال، میزان واردات این اتحادیه از صادرات آن پیشی گرفته است.

این مقاله به بررسی وضعیت صنایع کوچک در صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا، روندهای کلیدی، چالش‌ها و راهکارهای پیشنهادی برای آینده می‌پردازد.

۲- مطالب اصلی

۲-۱- ساختار بنگاه‌های اقتصادی در صنعت نساجی و پوشاک

بنابر تعریف کلی، بنگاه‌های اقتصادی بر اساس تعداد شاغلین هر واحد تولیدی به چهار گروه خرد (تا ۹ نفر شاغل)، کوچک (۱۰ تا ۴۹ نفر شاغل)، متوسط (۵۰ تا ۲۴۹ نفر شاغل) و بزرگ (بیش از ۲۵۰ نفر شاغل) تقسیم می‌شوند. حدود ۹۸ درصد از بنگاه‌های فعال در صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا در دسته صنایع کوچک و خرد قرار می‌گیرند و بیش از ۷۰ درصد نیروی کار این صنعت را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین، ۶۷ درصد از شرکتهای این صنعت در حوزه تولید پوشاک و محصولات تکمیل شده و ۳۳ درصد در سایر بخش‌های تولیدات نساجی فعالیت دارند.

۲-۲- وضعیت کلی صنعت نساجی و پوشاک در اتحادیه اروپا

صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا شامل زنجیره

گسترده‌ای از تأمین، تولید و توزیع است که در چهار بخش اصلی تولیدی فعالیت می‌کند:

الیاف: ۶ درصد از کل تولید

نخ: ۵ درصد از کل تولید

پارچه و منسوجات فنی: ۱۴ درصد از کل تولید

پوشاک و محصولات تکمیل شده: ۷۵ درصد از کل تولید

در سال ۲۰۲۲ متوسط مصرف سرانه سالانه نساجی و پوشاک در کشورهای عضو این اتحادیه ۶۳۰ یورو بوده است که از این میان کشورهای لوکزامبورگ و اتریش بالاترین سهم مصرف و کشورهای مجارستان و بلغارستان کمترین مقدار را به خود اختصاص داده‌اند.

۲-۳- تحلیل تجارت خارجی: صادرات و واردات

محصولات تکمیل شده و پوشاک مهمترین بخش تولید از نظر گردش مالی و اشتغال را به خود اختصاص می‌دهند.

تمرکز بر منسوجات فنی و هوشمند، مانند پارچه‌های با کاربرد پزشکی، ورزشی و ساختمانی، نیز رشد چشمگیری داشته است. همچنین، گسترش فروش برخط و تجارت الکترونیک سهم عمده‌ای از بازار را به خود اختصاص داده و مدل‌های فروش مستقیم به مصرف‌کننده (DTC) در حال توسعه است.

فروش اینترنتی پوشاک و ملزومات آن ۴۰ درصد از کل خریدهای برخط در اتحادیه اروپا را شامل می‌شود. این روند باعث شده که شرکت‌های کوچک و متوسط به سمت دیجیتالی‌سازی و توسعه فروش برخط حرکت کنند.

فناوری‌های نوین از جمله نانوفناوری و زیست‌شناسی سنتزی نیز با توسعه الیاف نانوساختار با استحکام بالا و تولید الیاف زیستی مانند ابریشم سنتزی از مخمرهای مهندسی شده نقش مهمی در تحول این صنعت در اروپا ایفا کرده‌اند.

۲-۶- چالش‌های صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا

صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا با چالش‌های متعددی مواجه است که بر رشد و پایداری آن تأثیر می‌گذارد.

افزایش هزینه‌های تولید، به‌ویژه در بخش انرژی و مواد اولیه، یکی از مهمترین موانع توسعه این صنعت محسوب می‌شود، زیرا بحران‌های جهانی و نوسانات قیمت انرژی، هزینه‌های تولید را به شدت تحت تأثیر قرار داده‌اند.

وابستگی بالا به واردات مواد اولیه، به‌خصوص از کشورهای آسیایی از دیگر چالش‌ها محسوب می‌شوند. این وابستگی، زنجیره تأمین این صنعت را در برابر بحران‌های ژئوپلیتیکی آسیب‌پذیر ساخته است.

رقابت شدید با تولیدکنندگان آسیایی مانند چین، بنگلادش و ترکیه که محصولات با قیمت پایین‌تر عرضه می‌کنند، فشار زیادی بر تولیدکنندگان اروپایی وارد کرده است.

این کشورها به دلیل نیروی کار ارزان، مزیت رقابتی قابل‌توجهی دارند و تولیدکنندگان اروپایی برای حفظ جایگاه خود، مجبور به سرمایه‌گذاری در فناوری‌های نوین و افزایش بهره‌وری هستند.

از سوی دیگر، استانداردهای زیست‌محیطی سخت‌گیرانه

صنایع به‌ویژه در کشورهایی مانند ایتالیا، اسپانیا، پرتغال، آلمان و رومانی به ایجاد فرصت‌های شغلی، تقویت اقتصاد محلی و تامین مواد اولیه برای برندهای مد کمک می‌کنند.

این شرکت‌ها در تولید سریع، مد سفارشی و تامین قطعات خاص در زنجیره تامین جهانی موثر هستند. صنایع کوچک به دلیل انعطاف‌پذیری بالا می‌توانند سریع‌تر از شرکت‌های بزرگ به تغییرات بازار پاسخ دهند.

این صنایع در توسعه پارچه‌های فنی، توسعه الیاف زیست‌تخریب‌پذیر، پارچه‌های ضد آب و ضدباکتری، نساجی هوشمند که قابلیت تغییر رنگ یا تنظیم دما را دارد و فناوری‌های دیجیتال مانند چاپ سه‌بعدی پارچه نقش مهمی دارند.

صندوق نوآوری HORIZON EUROPE برای توسعه مواد جدید، فناوریهای تولید هوشمند و راهکارهای پایدار از صنایع کوچک این اتحادیه حمایت می‌کند.

۲-۵- روندهای کلیدی در صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا

صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۳ شاهد چندین روند کلیدی بود که مسیر آینده این صنعت را شکل داده است.

یکی از مهمترین روندها، افزایش دیجیتالی‌سازی و اتوماسیون در فرآیندهای تولید و زنجیره تأمین است که موجب کاهش هزینه‌ها و افزایش بهره‌وری شده است. پایداری و اقتصاد چرخشی نیز به یک اولویت اساسی تبدیل شده است.

از ۷۵ درصد سهم کل در این اتحادیه، ۴۲ درصد پوشاک (لباس زیر، پیراهن، کت و شلوار، لباس زنانه و مجلسی)، ۱۹ درصد منسوجات فنی و صنعتی (انواع نور، تسمه، تور، محصولات پزشکی، چمن مصنوعی، منسوجات راه‌سازی و ساختمانی و منسوجات هوشمند) و ۱۴ درصد کالای خانگی (پرده، رومبلی، کفپوش و کالای خواب) می‌باشد.

در سال ۲۰۲۳، اتحادیه اروپا ۱۱۵ میلیارد یورو واردات در بخش نساجی و پوشاک داشته است که حدود ۳۰ درصد از آن از چین صورت گرفته است.

پس از چین، کشورهای بنگلادش (۲۰ درصد) و ترکیه (۱۵ درصد) مهمترین صادرکنندگان محصولات نساجی و پوشاک به اتحادیه اروپا به شمار می‌آیند.

صادرات این اتحادیه در سال ۲۰۲۳، حدود ۶۴ میلیارد یورو برآورد شده است. کشورهای سوئیس، انگلستان و آمریکا مهمترین مقاصد صادراتی به شمار می‌آیند.

دیگر مقاصد مهم صادراتی، کشورهای تجارت آزاد اروپایی شامل ایسلند، لیختن اشتاین، نروژ و نیز کشورهای گروه نفتا، آسیای شرقی و همسایگان شرقی آن اتحادیه می‌باشند.

مهمترین اقلام صادراتی این اتحادیه در این حوزه، شامل لباس زنانه و مردانه، لباس کار، منسوجات فنی، پارچه، نخ، کالای خواب و کفپوش است.

۲-۴- نقش صنایع کوچک و متوسط در این صنعت

صنایع کوچک نقش کلیدی در صنعت نساجی و پوشاک اروپا ایفا می‌کنند. این شرکت‌ها در زمینه تولید پوشاک، منسوجات خانگی و فنی فعالیت دارند. این

اتحادیه اروپا باعث شده که بسیاری از شرکت‌ها مجبور به سرمایه‌گذاری سنگین برای کاهش ردپای کربنی و پیاده‌سازی اقتصاد چرخشی شوند. همچنین، کمبود نیروی کار ماهر به‌ویژه در زمینه‌های فنی و مهندسی، مانعی جدی در مسیر توسعه این صنعت است. در نهایت، تحول دیجیتال و پذیرش فناوریهای نوین نیازمند سرمایه‌گذاری‌های کلان و تغییر ساختارهای سنتی است که برای بسیاری از شرکت‌های کوچک و متوسط دشوار محسوب می‌شود.

۷-۲- محیط زیست، انرژی و تمهیدات لازم برای آینده صنعت سبز

نیمی از مصرف انرژی صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا از طریق گاز تامین می‌شود. مصرف برق در رتبه دوم (۳۰ درصد) قرار دارد.

از راهبردهای مهم اجرا شده برای صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا کاهش انتشار گاز کربنیک حاصل از سوختهای فسیلی بوده است، به طوری که طی ۱۰ سال گذشته از ۱۶۰ به ۷۶ گرم در هر یورو تولید کاهش یافته و این روند کاهشی تا سال ۲۰۳۰ برنامهریزی شده است. علاوه بر این، پروژه‌های اقتصاد چرخشی و بازیافت در صنایع کوچک با سرعت بسیار سرلوحه کار قرار گرفته‌اند.

افزایش سرمایه‌گذاری در بازیافت و تولید پاک بر پایه زیست فناوری و انرژی‌های تجدیدپذیر و استفاده از مواد اولیه پایدار از جمله فعالیت‌های انجام شده در این مسیر است.

با این حال، اتحادیه اروپا سیاست‌های سخت‌گیرانه‌ای برای کاهش آلاینده‌گی و مصرف منابع در این صنعت در نظر گرفته است که اجرای آنها برای صنایع کوچک و متوسط چالش برانگیز اما ضروری است.

۸-۲- تلاش برای نوآوری و بهبود شرایط و حمایتها

در سال ۲۰۲۳، در مجموع ۴/۵ میلیارد یورو سرمایه‌گذاری در بخش نساجی و پوشاک در این اتحادیه انجام شده است.

علاوه بر تشویق شرکتهای عضو به دریافت تاییده از شرکتهای معتبر بین‌المللی از جمله -TEXTILE EXCHANGE, OEKO-TEP

BETTER COTTON برای سهولت صادرات و حضور در بازارهای جهانی و همچنین تمرکز بر پروژه‌های نوآوری، بخش مهمی از حمایت‌های کمیسیون اروپایی در قالب حمایت‌ها و کمک مستقیم به پروژه‌های نوآورانه در شرکت‌های نساجی و پوشاک از طریق ECOSYSTEX انجام می‌گردد.

تعداد قابل توجه اسناد ثبت اختراع (پتنت) مربوط به صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا طی سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۳ (۱۸۰۰۰ پتنت) نشان دهنده فراوانی مطالعات تحقیق و توسعه در این زمینه و به ویژه تولید پارچه و منسوجات فنی می‌باشد.

سکوی فناوری TEXTILE ETP شامل هاب‌های چرخش اطلاعات، نوآوری‌های هوشمند و هاب دیجیتال است که وظیفه پشتیبانی از نوآوری‌ها در این حوزه را برعهده دارد.

۹-۲- چالش‌ها و فرصت‌های مدیریتی صنعت نساجی در ایران در مقایسه با اتحادیه اروپا

در ایران، صنایع کوچک و خرد در صنعت نساجی نقش مهمی در تامین نیازهای داخلی، اشتغالزایی و حفظ صنایع سنتی دارند که به صورت واحدهای صنفی و صنعتی، کم و بیش در سراسر کشور و عمدتاً در شهرهایی مانند اصفهان، یزد، تبریز، تهران، کاشان و مشهد متمرکز بوده و به تولید انواع پارچه، پوشاک و منسوجات‌خانگی مشغولند.

انعطاف‌پذیری بالا و نیاز به سرمایه‌گذاری اولیه کم و مدیریت خانوادگی، این صنایع را به گزینه‌ای مناسب برای کارآفرینان تبدیل کرده است.

علاوه بر این، استفاده از مواد اولیه داخلی موجب کاهش وابستگی به واردات شده و به پایداری این بخش کمک می‌کند. با این حال، صنایع کوچک نساجی در ایران با چالش‌های متعددی روبرو هستند.

مشکلات تامین مواد اولیه، که ناشی از نوسانات ارزی و تحریم‌هاست، کمبود سرمایه‌گذاری، واردات کالای قاچاق و محدودیت در دسترسی به بازارهای بین‌المللی از موانع اصلی رشد این بخش محسوب می‌شود. همچنین، محدودیت در دسترسی به فناوری‌های پیشرفته و ماشین‌آلات مدرن، رقابت‌پذیری این صنایع را در برابر تولیدکنندگان خارجی کاهش داده است.

موانع صادراتی و ضعف در زنجیره تامین نیز موجب شده تا بسیاری از این واحدها نتوانند به بازارهای بزرگ راه یابند.

در مقایسه با اتحادیه اروپا، صنایع کوچک نساجی در ایران هنوز به اندازه کافی دیجیتالی نشده و از فناوری‌های نوین بهره نمی‌برند. فاصله ایران با اتحادیه اروپا نه تنها در سطح فناوری و بهره‌وری، بلکه در سیاست‌گذاری‌های حمایتی، دسترسی به بازارهای جهانی و مدیریت منابع نیز محسوس است.

تحریم‌های اقتصادی، نوسانات ارزی، بحران انرژی و قطعی برق، فرسودگی تجهیزات صنعتی و کمبود سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، موانع جدی برای رقابت‌پذیری این صنعت در ایران ایجاد کرده‌اند.

صنایع کوچک نساجی در ایران همچنان با مشکلات زیرساختی و عدم ثبات در سیاست‌های حمایتی دست‌وپنجه نرم می‌کنند. برای کاهش این فاصله و کسب سهم بیشتری از بازار داخلی و حتی بین‌المللی توسط این صنایع، کشور نیازمند برنامهریزی کلان، حمایت هدفمند از صنایع کوچک، جذب سرمایه‌گذاری و افزایش بهره‌وری نیروی کار و تخصیص اعتبار ویژه برای بهره‌مندی از انرژی‌های تجدیدپذیر است.

۳- نتیجه‌گیری

گرچه صنعت نساجی و پوشاک اتحادیه اروپا با چالش‌های متعددی مانند رقابت جهانی، وابستگی به واردات و فشارهای زیست‌محیطی مواجه است، در این میان، با تمرکز بر صنایع کوچک به عنوان بخش حیاتی این صنعت، و با اتخاذ سیاست‌های حمایتی، سرمایه‌گذاری در نوآوری و به کارگیری مدل‌های پایدار تولید و توسعه فناوری‌های جدید، تقویت زنجیره تامین داخلی و افزایش بهره‌وری توانسته به رقابت‌پذیری این صنعت برای خود در سطح جهانی کمک کند.

الگوی توجه ویژه و هدایت و حمایت هدفمند از صنایع کوچک برای صنایع نساجی و پوشاک ایران نیز به خوبی قابل اجراست و پیامد آن پویایی و رونق این صنعت در کشور خواهد بود.

پی‌نوشت:

۱- سازمان صنعت، معدن و تجارت استان اصفهان، اتاق بازرگانی اصفهان